

GINKO BILOBA L O‘SIMLIGINING BOTANIK TAVSIFI, TARAQALISHI VA AHAMIYATI

Abdullayeva Shahzodabonu Farhodjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisda *Ginkgo biloba L.*ning botanik tavsifi, tarqalishi va ahamiyati haqida batafsil ma'lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: *ginkgo biloba, mikrosporofill, spermatozoid, zigota.*

Аннотация. В данной тезис представлена подробная информация о ботаническом описании, распространении и значении *Ginkgo biloba L.*

Ключевые слова: *гинкго билоба, микроспорофилл, spermatozoid, zigota.*

Annotation. This thesis provides detailed information on the botanical description, distribution, and importance of *Ginkgo biloba L.*

Key words: *ginkgo biloba, microsporophyll, spermatozoon, zygote.*

MDH hududida *ginkgo biloba* Qrimda, Kavkazning Qora dengiz qirgoqlarida o‘stiriladi. *Ginkgo* respublikamizning Toshkent (Botanika bog‘i), Samarqand, Andijon kabi shaharlari parkida o‘sadi. Bu yirik daraxtning bo‘yi 30-40 m ga yetadi. Bargi bandli, barg plantinkasi yelpigichni eslatadi. O‘rtasi biroz tilingan bu barglar har yili qish mavsumida to‘kiladi.

Ginkgosimonlar ajdodi (sinfi) — *Ginkgoopsida*. Bu ajdodga o‘tmishdan saqlanib kelayotgan bitta oila (*Ginkgodoshlar* — *Ginkgoaceae*) ga mansub bitta monotip relik tur (*Ginkgo biloba*) kiradi. *Ginkgodoshlar* oilasining 17 ga yaqin turkumlarining vakillari qazilma holda topilgan. Ular orasida eng qadimgisi — sfenobayeralar bo‘lib, perm davriga oid qatlamlardan topilgan. *Ginkgodoshlar* bo‘r davridan boshlab tabiatda kamayib borgan.

Tabiiy sharoitda *ginkgo* faqat Sharqiy Xitoyning Tyan-mu Shan tog‘ida ozroq maydonda saqlanib qolgan. So‘nggi paytlarda Xitoydan *ginkgoning* ikkinchi turi topilganligi haqida ma‘lumotlar bor. *Ginkgo* so‘zi yapon tilidan olingan bo‘lib, “kumushrang o‘rik” yoki “kumushrang meva” degan ma‘noni anglatadi. Yaponiya, Xitoy, Koreyada muqaddas daraxt sifatida ziyoratgoh joylarda, xiyobonlarda o‘stirilgan. 1730-yillarda u G‘arbiy Yevropaga, 1780-yillardan keyin esa Shimoliy Amerikaga keltirilgan. 1771-yilda K.Linney bu o‘simlikka *Ginkgo biloba L.* deb ilmiy nom bergan. Ko‘p mamlakatlarda, shu jumladan O‘zbekistonda ham 1920-yildan boshlab manzarali o‘simlik sifatida o‘stiriladi. Dastlab Samarqandga 1870-yillarda keltirilgan.

Ginkgo (Ginkgo biloba) — ochiq urug‘li o‘simliklar bo‘limining ginkgodoshlar oilasiga mansub hozirgi yagona vakili hisoblanadi. Daraxtning bo‘yi 40 m gacha, diametri 1 m gacha; yosh niholi ba‘zi nina bargli daraxtlarga o‘xshab ketadi, ammo lekin borabora tashqi ko‘rinishdan terak tusini oladi. Barglari bandli, yelpig‘ichsimon, o‘rtasida o‘yig‘i bor, kuzda to‘kiladi. Ginkgo ikki uyli o‘simlik, erkak va urg‘ochi gullari kichikroq ko‘chalarga to‘plangan bo‘ladi. Urug‘i yumaloq, danakli mevaga o‘xshaydi. Mevasi va urug‘i yeyiladi. Janubiy Xitoyning ba‘zi joylaridagina yovvoyi holda o‘sadi. Qrimning janubida va Kavkazning Qora dengiz sohilida ekiladi.

Mikrosporofillari qisqa bandli, har bittasida 2 ta, ba‘zan 3—4 ta mikrosporangiy (changdonlar) joylashgan. Mikrosporangiyalarda hosil bo‘ladigan mikrosporalar (changlar) sagovniklarning mikrosporasiga o‘xshaydi. Mikrosporaning o‘sib, spermily gametofitga aylanishi mikrosporangiydan ajralib chiqmasdan avval uning ichida boradi. Tayyor mikrospora shamol yordamida tarqalib urug‘kurtakka tushadi. Mikrospora bahorda urug‘kurtakning chang kamerasiga tushgandan so‘ng undan ikkita harakatchan spermatozoid hosil bo‘ladi. Spermatozoid tuxum hujayrani urug‘lantirgandan so‘ng zigota, undan keyin murtak hosil bo‘ladi. Urug‘kurtakning integumentidan urug‘ po‘sti hosil bo‘lib, uning tashqipo‘sti yumshoq etli qavatga aylanadi. Urug‘ murtagining taraqqiyoti ko‘pincha urug‘ yerga to‘kilgandan so‘ng boradi. Bu jihatdan ginkgolar ham sagovniklarning taraqqiyotiga o‘xshab ketadi. Ginkgoning urug‘ida tinim davri bo‘lmaydi. Ginkgolar uzoq umr ko‘ruvchi daraxtlardan hisoblanadi. Xitoy, Koreya va Yaponiyada 1000 yoshdan ortiq tuplari bor.

Ginkgo biloba — balandligi 30 metrdan oshadigan, qishda bargini to‘kadigan siyrak shox-shabbali daraxt. Barglari oddiy, uzun bandli, yaprog‘i yelpig‘ichsimon, ikki bo‘lakli. Poyasining o‘zak qismi kam taraqqiy etgan. Lekin kambiy va po‘stloq parenximasi yaxshi rivojlangan. Ginkgoning ignabargli daraxtlardan farqi shundaki, unda smola hosil bo‘lmaydi.

Shunday qilib, Ginkgo urug‘i yordamida va qalamchasidan ko‘payadi. Ginkgo havosi ifloslangan joylarda ham bemalol o‘saveradi va kasalliklarga chidamli. Shuning uchun uni manzarali o‘simlik sifatida o‘stirish maqsadga muvofiq. Urug‘ining tashqi yumshoq etli qavati iste‘mol qilinadi. Filogenetik jihatdan ular kordaitlarga ancha yaqin turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘.Pratov, L.Shamsuliyeva, E.Sulaymonov, X.Axunov, K.Ibodov, V.Mahmudov, Botanika (morfologiya, anatomiya, sistematika, geobotanika). Toshkent – 2006.
2. A.Q. Qayimov, E.T. Berdiyev. “Dendrologiya”. Toshkent - 2012.
3. Botanika (o‘quv qo‘llanma). Toshkent - 2018.

4. Tursunova Gulbahor Sultanova, Komilova Shoira Rafiqova. Botanika asoslari (o'quv qo'llanma). Toshkent - 2009.
5. E.T. Berdiyev, SH.F. Gulamxodjayeva. "Manzarali daraxtlarni ko'paytirish". Toshkent - 2020.
6. Begmatova, D., & Alimjanova, D. (2024). Author's pedagogical technologies in medical universities. *Science and innovation*, 3(B9), 14-17.
7. Begmatova, D. M. (2020). O 'zbek oilalarida yoshlarning kasbiy ijtimoiylashuvi. Monografiya. Samarqand: SamDChTI.
8. Mukhtarovna, B. D., & Kudratovna, D. N. (2022). Professional socialization of youth in family education. *European Scholar Journal*, 3(3), 92-94.
9. Бегматова, Д. М. (2011). Некоторые особенности обучения профессии: на основе семейного образования в узбекской семье. *Молодой ученый*, (5-2), 127-129.
10. Begmatova, D. M. (2022). Yoshlarning kasbiy ijtimoiylashuvida–xalq pedagogikasining didaktik va akmeologik ahamiyati. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(6), 146-149.
11. Bakhronova, D., Alavutdinova, N., Israilova, S., & Vilchis, V. V. Color Lexemes in Context: Cognitive and Cultural Explorations.
12. Saodat, I. Ko 'k' leksemasining etimologik tavsifi. *O 'zbekiston*, 75.
13. Israilova, S. (2022). "Ko 'k' leksemasi semantikasini yoritishda tezaurus modelidan foydalanish. *Computer linguistics: problems, solutions, prospects*, 1(1).
14. Khalilova, L. F. (2020). Regional tourism development efficiency. *Indonesian journal of law and economics review*, 6, 10-21070.
15. Халилова, Л. (2024). Проблемы обучения диалога на занятиях иностранного языка. *O 'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari*, 737-739.
16. Халилова, Л. (2022). Язык как форма общения людей. *Общество и инновации*, 3(4/S), 60-64.
17. Bakhtiyorovna, S. I., Fevziyeva, K. L., & Khamzaevna, R. M. (2021). How to support healthy class competition in an English lesson. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 11(2), 399-402.
18. Mekhrojovna, D. S., & Tolibjonovna, A. P. (2025). Phraseological Worldview through the Prism of Color Semantics: A Comparative Study of Uzbek and Spanish Languages. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 5(2), 12-14.
19. Mekhrojovna, D. S. (2021). Semantic structure of proverbs. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 343-347.